

ב. נטעו מתחילה לעבודת כוכבים – אסור לדברי הכל, וחייבים לגדעו ולשורפו כמפורש בכתוב. כתב הרמב"ן [דלא כ"ש אומרים]: למאן דאמר (נא). עבודת כוכבים של גוי אינה אסורה עד שתעבד, אין האילן אסור אלא אם כן עבדוהו קודם שנטעוהו או קודם השרשה, וכן אם היתה שם ע"ז ונטעו עליה האילן לצל. אבל בלאו הכי מותר, שהרי בשעת חלות האיסור הוא מחובר ואין דינו להאסר [ודינו כנטעו ולבסוף עבדו. וכן הדין בנטעה ישראל. ע' מקור מים חיים יו"ד קמה].
ויש מהראשונים שכתב שבנטע גרעין, לעולם אין האילן נאסר עד שיעבד, שהרי לא עשה הגוי בידיו את הע"ז (עפ"י תורי"ד מה, מהדו"ג).

ג. אשירה שניטעה מאליה מותרת, כדין הרים וגבעות (רש"י ותוס'). התוס' כתבו שלפי פרש"י [ולא לפי פירושם], אין מותר לחכמים אלא אם גם הגרעין שצמח האילן ממנו, בא מאילן הניטע מאליו, וכן עד ששת ימי בראשית, אבל בלאו הכי נחשב כ"ש בו תפיסת ידי אדם' ואסור.

מבואר בגמרא שאילן יבש דינו כאילן חי הגם שנשתנה מברייתו, ואינו נאסר אם אין בו תפיסת יד אדם.

דף מו

עג. א. דבר תלוש שלא היתה בו תפיסת יד אדם, כגון אבני הר שנידלדלו מאליהן או ביצה שנולדה, האם נאסר משום 'נעבד'?

ב. האם בעלי חיים נאסרים משום 'נעבד'?

ג. הר שעבדו לו – האם אבניו כשרים למזבח?

ד. אתנן זונה שהוא מחובר לקרקע – האם כשר לבית ה'?

ה. ישראל שזקף לבינה להשתחוות לה – האם מותרת או אסורה? מה הדין כשהשתחוה לה [הוא או גוי] וכשלא השתחוה? האם יש חילוק בין לבינה לביצה?

א. אבני הר שנידלדלו מאליהן (ולא זקפן אדם); נחלקו בני רבי חייא עם רבי יוחנן האם מותרות (כשם שמצינו בהר ובעלי חיים שמותרים אעפ"י שנשתנו מברייתם, לפי שאין בהם תפיסת יד אדם) או אסורות (שקץ תשקצנו ותעב ותעבנו; אעפ"י שיכול אתה לדורשו להתר – אל תדרשנו, שכל דרשות שאתה דורש בעבודת כוכבים לא תדרשם אלא לשקץ ולאסור ואין לך להתיר בו אלא מה שהתיר לך הכתוב בפירוש. רש"י).

מבואר בגמרא שהוא הדין לביצה שנולדה ולא נעשה בה מעשה, כגון זקיפה – דינה כאבני הר שנידלדלו ועבדו להן.

א. הרמב"ם פסק לקולא, והראב"ד הרמ"ה והר"ן – לחומרא.

ב. נחלקו הראשונים האם מדובר רק כשהאבנים במקומן או אפילו אם יד אדם הזיזתן למקום אחר, אין זה נחשב 'תפיסת יד אדם'.

ב. בעלי חיים שעבדו להם, מותרים להדיוט ואסורים לגבוה (מן הבקר – להוציא את הנעבד. ומכך שגילה הכתוב לאסרם לגבוה, מכלל שלהדיוט מותרים, שהרי כל האסור להדיוט פסול ממילא לקרבן. תמורה כט.).

תקרות שהקריבו לבעלי חיים – אסורה בהנאה [שלא כדין תקרובת להר וכד' שמוותרת, לפרש"י ותוס'] (עפ"י חולין מ; תוס' מה. ד"ה ת"ק. וע' בבאור הדבר בקהלות יעקב טז).

ג. הר שהשתחוו לו; נסתפק רמי בר חמא האם אבניו כשרות או פסולות למזבח. ורבא פסל לפי שיש תורת 'נעבד' במחובר אצל גבוה ('קל וחומר' מאתנן שאסור במחובר לגבוה), ומכשירי קרבן כקרבן. רב הונא בדר"י שאלו על דבריו שיש לדון לקולא [גם אפשר שרמי בר חמא לא קיבל מרבא פשיטתו. ערמב"ן], ורבא השיבו וכן הלכה. (רמב"ם איטורי מזבח ד, ז).

ד. אתנן זונה המחובר לקרקע; הניח רבא על פי סתימת הכתוב שאסור להביאו בית ה' (ורהבר"י הקשה, ורבא השיבו).

אפילו לא היה תלוש מעולם, כגון עצים ואבנים מחוברים או בית החצוב במערה (עתוס'). הרמב"ם השמיט דין זה בפירושו, אלא שמסתימת דבריו מבואר שהכל בכלל האיטור (מנחת חינוך תקעא).

ה. ישראל שזקף לבנה והשתחוה לה – נאסרה ודאי. זקף להשתחוות ולא השתחוה – מחלוקת תנאים האם עבודת כוכבים של ישראל אסורה קודם שנעבדה אם לאו (כדלהלן נא).

ולמאן דאמר נאסרה מיד, אפילו לא עשה מעשה אלא קרא לה שם ע"ז אסורה (עפ"י רש"י ד"ה ולמאן). ויש סוברים [בדעת התוס'] להצריך מעשה זוטא עכ"פ (ע"ע בשו"ת אבני נזר או"ח יג, יח, נד).

זקף להשתחוות ולא השתחוה ובה עובד כוכבים והשתחוה לה – אסורה (רב יהודה אמר שמואל), לפי שהיה כאן מעשה חשוב לגלות דעתו שנוח לו בעבודתה, ולכן יכול העכו"ם לאסרה הגם שאינה שלו, כאילו עושה שליחות בעליה.

אפשר דוקא ישראל גדול בן דעת זקף, ולא חרש שוטה וקטן (ע' מנחת חינוך תכט, ח). בזקיפת ביצה נסתפק חזקיה האם יש במעשה זה כדי גילוי דעת מספיק שיכול הנכרי לאסרה, אם לאו – כי שמא אין ניכרת זקיפתה כלבנה. ועלה בתיקו (ולחומר. ר"ן).

למאן דאמר אבנים שנידלדלו מההר אינן אסורות משום 'נעבד' משום שאין בהן תפיסת יד אדם, יתכן וזקיפת ביצה אינה נחשבת מעשה, ואפילו השתחוה לה מותרת. ואין הוכחה על כך לפי מסקנת הסוגיא.

דף מז

עד. א. דבר שנעבד ונאסר ואחר כך נשתנה, האם הותר לגבוה?

ב. נעבד שמוותר להדיוט ונאסר לגבוה [כגון בעלי חיים] – האם כשר להיות חפץ של מצוה?

ג. האם מועיל ביטול עבודה זרה לענין זה שיוכשר החפץ למצוה?

ד. בהמה שנעבדה, האם כשר לעשות ממנה כלים לשירת הלויים במקדש?

ה. המשתחוה למעיינין – מימיו מהו לנסכים?